

واقعیت و مجاز در فضای سبز تهران

آینده تهران از خلال طرح راهبردی فضای سبز چه خواهد شد؟

گزارش جلسه تقدیم سند راهبردی فضای سبز تهران به شورای شهر

مورد زمین‌های با رأی باغ نیز دیده شده که بیش از سطح اشغال ۳۰ درصدی مصوب و با ارتفاع بیشتری ساخت‌وساز انجام می‌شود.

۴ با تغییر در سیستم مدیریت مناطق و اجرای طرح ناحیه‌محوری، میزان قدرت و نفوذ کارشناسان فضای سبز که از ستاد منطقه به نواحی منتقل شده‌اند، کاهش یافته و در حال حاضر جایگاه مبهمی در سیستم مدیریت مناطق دارند که ادامه این وضعیت چندان امیدوارکننده نیست.

۵ برای مقابله با ادامه روند تخریب، بازدارنده‌های مناسب قانونی وجود ندارد.

۶ با تفزل رده کارشناسان فضای سبز در چارت سازمانی، هم‌اکنون دو رده شغلی پایین‌تر از سطح کارشناسان خدمات شهری قرار گرفته‌اند که این امر خود باعث افت شدید انگیزه آنها شده است.

۷ دفترچه پیمان کنونی فضای سبز یک قرارداد یک‌طرفه است که نیاز به بازنگری جدی و به‌روزرسانی تعریف کار و نهادهای کاری دارد.

۸ ملاک واگذاری کار به پیمانکاران در کمیسیون‌های مناقصات فضای سبز، حداقل قیمت اعلام شده است؛ در حالی که لازم است یک قیمت عادلانه و کارشناسی شده ملاک عمل قرار گرفته و به جز این، سابقه عملکرد و صلاحیت پیمانکار نیز لحاظ شود.

۹ فهرست بهای احجام فضای سبز شهرداری صرفاً قیمت‌های پایه‌ای است که چند سال یکبار به‌روز می‌شود. لازم است این قیمت‌ها مشابه فهرست‌بهای پروژه‌های عمرانی، هر سال از سوی یک مرجع قانونی (معاونت راهبردی ریاست جمهوری، جایگزین سازمان برنامه و بودجه) با توجه به شاخص تورم، به‌روزرسانی و ارائه شود.

۱۰ علاوه بر کمبود قانون در حوزه فضای سبز، پشتوانه‌های قانونی آن را هم نداریم. در مورد پرونده تخلفات حوزه فضای سبز به کرات دیده شده است که محاکم قضایی حمایت لازم را از این حوزه به عمل نیاورده‌اند. لازم است در مورد قطع اشجار و مسائل محیط‌زیست دادگاه ویژه‌ای ایجاد شود."

طرح مسئله سند

در ادامه جلسه آقای «شفیق» با تقدیم سند راهبردی فضای سبز تهران به توضیح نکات مهم این طرح پرداخت :

"با توجه به اصلی‌ترین رویکرد طرح جامع تهران که سبز کردن شهر در افق توسعه است، برای سطح عملیاتی جدید شهر، سند کلی هدایت کار تهیه شده است. به عبارتی چارچوب کلی برای مشاورانی که مقرر است در این حوزه کار کنند، تنظیم شده است.

این طرح برای حفظ ارتباط طرح‌ها از سطح راهبردی به ساختاری و عملیاتی تهیه شده است. در تهیه این نظام راهبردی از ابتدا بنا بر ورود این مشاور در کارهای عملیاتی نبوده است. از ده سال پیش تاکنون و بر اساس تعریف عامل چهارم در سازمان برنامه و بودجه،

سند نظام راهبردی فضای سبز تهران، در تاریخ یازدهم بهمن ماه ۱۳۸۸ طی جلسه‌ای از جانب مشاور طرح جامع تهران به شورای اسلامی شهر تقدیم شد. در این جلسه کمیسیون محیط زیست در کنار حضور دکتر «قصریانی»؛ رئیس کارگروه باغات کمیته محیط زیست شورای اسلامی شهر تهران، دکتر «پیراسته»؛ مشاور کارگروه باغات کمیته محیط‌زیست شورای اسلامی شهر تهران، آقای «شفیق»؛ مدیر عامل مهندسین مشاور پارس بوم (مشاور تهیه‌کننده طرح جامع تهران)، مهندس «جعفری»؛ معاون آموزش و تحقیقات سازمان پارک‌های شهرداری تهران، حضور نمایندگان برخی از مهندسین مشاور، نمایندگان فعالان محیط‌زیست و نمایندگان مطبوعات نکته‌ای بود که مسئولان طی سخنان خود بارها از آن به عنوان یک نکته مثبت یاد کردند.

دکتر «قصریانی» جلسه را با توضیح نحوه انتخاب مشاور تهیه این طرح آغاز کردند :

"با توجه به اینکه طرح جامع تهران برای این نظام راهبردی یک سند بالادستی محسوب می‌شود، سازمان پارک‌ها و فضای سبز این وظیفه را بر عهده مشاور تهیه‌کننده طرح جامع (پارس بوم) گذاشت و در طول این کار از مشاورانی که بر این کار اشراف دارند-چون «هامون»- استفاده کردند. کمیته محیط‌زیست شورای شهر تهران در نظر دارد این سند را طی جلسات کارشناسی به بوته نقد گذاشته تا نواقص آن براساس اولویت‌ها و نیازهای تهران به چالش کشیده شود."

در ادامه مهندس «جعفری» به مطالعه سازمان پارک‌های شهرداری تهران با کمک مشاورین، پیمانکاران و نواحی مختلف شهرداری به منظور آسیب‌شناسی فضای سبز تهران اشاره کرده و نتایج بررسی‌ها را که پس از ۲۰ جلسه کارشناسی و با تعیین کارگروه‌ها، به صورت چالش‌های این حوزه در ۵۰ محور تنظیم شده بود را شرح داد. ۱۰ مورد اول این محورها عبارت است از :

۱ با توجه به حجم کار، اعتبار سالانه، تعداد پیمانکاران و اهمیت کار در حوزه محیط زیست، ساختار تشکیلاتی کنونی اداره فضای سبز مناطق در مقایسه با سایر معاونت‌های هم‌تراز بسیار کوچک است و حتی در سال‌های اخیر کوچک‌تر هم شده است. این اداره حتی در حد اداره ساماندهی یا زیباسازی اعتبار مالی ندارد که این خود یک معضل است.

۲ متأسفانه درختان موجود در سطح شهر طی عملیات عمرانی و صدمات حاصل از بی‌توجهی مردم، در سطح وسیعی در حال خشکیدن هستند و این اداره اهرم‌های اجرایی مناسب و پشتوانه‌های قانونی لازم را برای برخورد با متخلفین ندارد.

۳ روند مهاجرت، تقاضا برای مسکن و ارزش افزوده زمین باعث هجوم بسازوبفروش‌ها و انبوه‌سازان به باغات تهران شده است. حتی در

احیای رود - دره‌های تهران شاید نیم قرن به طول بیانجامد.
نقشه محورهای سازمان فضایی شهر، مأخذ: طرح جامع ۱۳۸۶ تهران

طبق مطالعات انجام شده، تهران یکی از فقیرترین پایتخت‌های جهان از لحاظ فضای سبز است. یکی از موانع تحقق فضای سبز تعیین شده در طرح‌های قبلی تهران، بحث تملک اراضی است. مالکیت اکثر این زمین‌ها در دست ارگان‌ها قرار دارد. از این حیث، ما پادگانی‌ترین شهر دنیا را ساخته‌ایم! اصلاح نظام استقرار برای آزادسازی اراضی می‌تواند راهگشا باشد.

پیش‌بینی شده است و این عدد حاصل کار یک تیم جمعیت‌شناس است. اما پتانسیل رشد شهر کمتر از این مقدار است و سکونت‌های جدید در گتوهای (ghetto) اطراف تهران پدید می‌آید و ورود به شهر دیگر امکان‌پذیر نیست. ساخت شهرهای جدید در اطراف برای

بارانداز جمعیت نیز مانند هشترگرد تجربه شکست خورده‌ای است. در نهایت باید همین جمعیت را بسامان کرد.

در آغاز مطالعات، وسعت کار ۷۳۵ کیلومتر مربع بود که این وسعت به ۶۱۳ کیلومتر مربع در هزار کانون شهری تقلیل یافت. این برای اولین بار در ایران است که وسعت شهر در یک طرح جدید به جای افزایش، کاهش یافته است. از این میزان محدود شده نیز ۱۷۲ کیلومتر مربع نواحی مسکونی است. با فرض نداشتن سکونت جدید در تهران جز برای پیوستگی کالبدی بافت‌ها، سایر نقاط شهر باید به فعالیت یا فضاهای سبز و باز اختصاص یابد. از آنجا که فضای بی‌فعالیت نمی‌تواند زنده باشد، سعی شد تا فعالیت‌های موجود حفظ شود و باقیمانده فضاها با یک رویکرد و نگاه جدید شهری، به فضای سبز و باز اما چیزی بیش از پارک و باغ مانند یک مرکز شهری اختصاص یابد.

بعد از این مرحله بحث تملک این اراضی مطرح می‌شود. مالکیت اکثر این زمین‌ها در دست بخش خصوصی و نهادها و ارگان‌ها قرار دارد. خوب است بدانیم که فقط ۴۰ کیلومتر مربع از سطح تهران را پادگان‌ها اشغال کرده‌اند و از این حیث، ما پادگانی‌ترین شهر دنیا را ساخته‌ایم! نیاز واقعی شهرها به این کاربری در حد ۲ کیلومتر مربع است. پادگان فضای بسته‌ای است که ضابطه‌ای بر دخل و تصرف در پشت دیوارهای آن حکمفرما نیست و این فضاها باید بر اساس دستور رهبری به شهر واگذار شود. اراضی در دست نیروی انتظامی، ارتش، سپاه و سایر نهادها نیز باید مشابه همین مورد جابجا شوند. اصلاح نظام استقرار نیز برای آزادسازی اراضی می‌تواند راهگشا

مشاوران می‌توانند طرح‌هایی برای کارفرمایانی که اطلاعات و مهارت لازم برای انجام کار را ندارند، تهیه کنند. مسئله ما در اینجا پیوست بین تبدیل طرح جامع به تفصیلی و عملیاتی شدن آن بود. برای انجام این وظیفه سه گام پیش رو داشتیم:

■ گام اول: فرایند تصمیم‌سازی برای اسناد و تسهیل آن

نهادها و ارگان‌هایی که در تصمیم‌سازی دخیل هستند، عبارت است از: کمیته مدیریت طرح، کمیته هماهنگی گروه‌های کاری، کمیته مشاورین حقوقی و اتاق فکر. این گام بیشتر یک امر درون‌سازمانی در نهاد مدیریت طرح است.

■ گام دوم: فرایند تصمیم‌گیری در مراجع و نهایی‌سازی سند

نهادها و ارگان‌های این گام شامل شورای راهبری و پژوهشی سازمان پارک‌ها (به‌عنوان ناظر طرح از جانب کارفرما)، ستاد محیط زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران، کمیته محیط زیست شورای شهر تهران، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، نهاد مدیریت و برنامه‌ریزی طرح‌های توسعه شهر تهران (نهاد رابط وزارتخانه‌ها) و در نهایت شورای اسلامی شهر تهران است. در حال حاضر تعاملات با شورای راهبری و پژوهشی سازمان پارک‌ها به اتمام رسیده است.

■ گام سوم: ارجاع طرح به مشاورین یا نهادها برای انجام طرح‌های موضعی و موضوعی

تمامی طرح‌ها چارچوب مشترکی دارد: تشخیص وضعیت، تحلیل وضعیت و برنامه‌ریزی. چارچوب پیشنهادی ما برای شرح خدمات به مشاورین آینده زمینه‌های کار و نحوه انجام آن را ارائه می‌کند. در گام اول باید مبانی تهیه طرح ارائه می‌شود. این بخش شامل موارد زیر است:

- ① شرح خدمات اولیه طرح‌های اصلی
- ② شرح خدمات مطالعات پایه
- ③ عناوین طرح‌های مکمل و پشتیبان

این موارد با نظرخواهی از شورای راهبری سازمان فضای سبز در اتاق فکر کمیته مشورتی نهایی‌سازی شده است."

در ادامه جلسه معرفی طرح، سازماندهی پیشبرده آن، مبانی تهیه طرح، چارچوب و عناوین کلی طرح‌های سازماندهی فضای سبز شهری، شرح خدمات سه طرح اصلی فضای سبز تهران، کمیته‌ها و کارگروه‌های تخصصی پیش‌بینی شده برای فرایند تهیه و پایش طرح و نحوه تدقیق و نهایی‌سازی آن پرداخته شد.

تهران؛ یکی از فقیرترین پایتخت‌های جهان در فضای سبز

آقای «شفیق» در ادامه افزود: "با توجه به چند دهه آشفستگی در تهران و توسعه نابسامان آن و نیز ارجحیت مسائل و منافع خصوصی بر عمومی در تعیین کاربری‌ها، به استناد مطالعات انجام شده متأسفانه باید بگوییم اکنون تهران یکی از فقیرترین کلان‌شهرها و پایتخت‌های جهان از لحاظ فضای سبز و فضاهای باز شهری است. این فقدان در برخی مناطق به حد روستا-شهرها می‌رسد و بسیاری از سرانه‌های فضای سبز موجود نیز تجهیزنشده، باقی مانده است. در افق طرح جامع، تهران باید یک شهر سبز و سرزنده باشد. حال باید دید که چگونه می‌توان یک شهر ساخته‌شده را با ابزارهای شهرسازی به این سمت هدایت کرد.

از نظر جمعیت‌پذیری و ظرفیت طبیعی، برای تهران، در افق این طرح و تمام طرح‌های شهری قبلی، در حدود ۸ میلیون نفر جمعیت